

# Zsolnay Miklós és az 1907. évi Pécsi Országos Kiállítás és Vásár

## Miklós Zsolnay and the 1907 National Exhibition and Fair of Pécs

**HAJNA Jánosné**

gépészmérnök, m. tanár, szakokleveles szakközgazdász

[hajna.janosne@gmail.com](mailto:hajna.janosne@gmail.com)

A Magyar Mérnöki Kamara (MMK) Történeti Bizottság tagja.

Baranya Vármegyei Mérnöki Kamara

H-7624 Pécs, Boszorkány út 2.

<https://bvmk.hu/>

### Abstract

*In my presentation, I will discuss the 1907 National Exhibition in Pécs and Miklós Zsolnay's role in it. This exhibition vividly illustrated the country's development during the era of Dualism and showcased the capabilities of the city of Pécs. Miklós Zsolnay was not only the factory director but also an active cultural figure, deeply involved in organizing the exhibition. The Zsolnay pavilion stood out for its artistic and industrial innovations, reinforcing Pécs's image as a modern city. The exhibition had long-term effects on the city's development, creating new public spaces and buildings that remain significant today. It also strengthened the Zsolnay Factory's role locally and internationally. Miklós Zsolnay's work exemplifies how tradition and modern industrial progress can align. In my presentation, I will show how this event shaped Pécs's cultural and industrial legacy. The exhibition's legacy still lives on, and without Miklós Zsolnay, it wouldn't have had the same impact. Overall, the exhibition and Zsolnay's contributions are inseparable from Pécs's modern identity.*

**Keywords:** Miklós Zsolnay, industrial development, innovation, values, progress, identity, exhibition, cooperation

### Kivonat

*Az előadásomban az 1907-es pécsi országos kiállítást és Zsolnay Miklós szerepét mutatom be. Ez a kiállítás látványosan szemléltette az ország dualizmuskori fejlődését, és Pécs város képességeit. Zsolnay Miklós nemcsak gyárvezetőként, hanem kulturális szereplőként is aktívan részt vett a rendezvény szervezésében. A Zsolnay-pavilon kiemelkedett művészeti és ipari innovációival, erősítve Pécs modern városként való imázsát. Az esemény hosszú távon befolyásolta a város fejlődését: új közterek és épületek születtek, amelyek ma is meghatározóak. A kiállítás megerősítette a Zsolnay-gyár helyi és nemzetközi szerepét. Zsolnay Miklós munkássága jól példázza, hogyan találkozhat a hagyománytisztelet és a modern ipari fejlődés. Az előadásban bemutatom, hogyan formálta ez az esemény Pécs kulturális és ipari örökségét. A kiállítás öröksége a mai napig él, és Zsolnay Miklós hozzájárulása nélkül nem lenne ugyanaz. Összességében a kiállítás és Zsolnay Miklós munkája elválaszthatatlanok Pécs modern arculatától.*

**Kulcsszavak:** Zsolnay Miklós, ipari fejlődés, innováció, értékek, haladás, identitás, kiállítás, összefogás

„A mi tőkénk a szívós munka és a tehetség.” (Zsolnay Miklós)

### Bevezetés

Magyarországon az 1800-as évek utolsó évtizedei a politikai konszolidációt, a boldog békeidőket jelentette, ami kedvezett a technikai, ipari, gazdasági, kulturális fejlődésnek. A századfordulón és a 20. század első éveiben kiemelt szerepet kaptak a különböző országos ipari és mezőgazdasági kiállítások, amelyek célja az volt, hogy bemutassák a hazai gazdasági, ipari és kulturális fejlődést. Az 1907. évi pécsi országos kiállítás és vásár nemcsak a régió, hanem az egész ország szempontjából jelentős esemény volt.

„Pécs történelmi múltja és biztató jelene voltak a kiindulópontok, melyek a várost ezen kiállítás rendezésére indították.” [15] Pécs jelentős gazdasági és kulturális központtá nőtte ki magát. A város fejlődése, a bányászat, a kereskedelem, az ipar megerősödése, valamint az értelmiségi és művészeti élet élénkítése mind

hozzájárultak ahhoz, hogy méltó helyszíne lehessen egy országos léptékű kiállításnak. A kezdeményezés mögött egyrészt a helyi gazdasági elit és a városvezetés szándéka, másrészt a kormányzat decentralizációs törekvései húzódtak meg.

A kiállítás megrendezése lehetőséget adott arra is, hogy a város megerősítse pozícióját a magyar városhálózatban, és országos figyelmet irányítson értékeire. E rendezvény ötletgazdája, és meghatározó szervezője volt Zsolnay Miklós, a Zsolnay-gyár második generációs akkori igazgatója, aki egyszerre képviselte az ipari haladást, a művészi értékeket, a nemzeti és a regionális identitást. A szervezésben aktívan közreműködtek állami és városi hivatalosságok, valamint a gazdasági élet jelentős szereplői, akik elfogadták Zsolnay Miklós vezető szerepét a szervezésben valamint a megvalósításban. Ennek az *elfogadásnak az eredetét, okát szeretném bemutatni*. Ezen kívül Zsolnay Miklós kiállítással kapcsolatos *tevékenységét, a kiállítás lényegét, a kapcsolódó rendezvényeket, hatását és jelentőségét*.

## **Zsolnay Miklós (1857.11.01 – 1922.02.25.) családi háttere**

Apja Zsolnay Vilmos, a világhírű pécsi kerámiagyár alapítója volt, aki szabadkőművesként is aktív szerepet vállalt a kor szellemi és társadalmi életében. Kiváló érzékeléssel ismerte fel a művészet és ipar összekapcsolásában rejlő lehetőségeket. Zsolnay Miklós több nyelven beszélt, és tanulmányi, valamint gyűjtőútjai során bejárta többek között a Közel-Keletet és a Balkánt is. Az ott szerzett tapasztalatokkal és inspirációkkal segítette elő a gyár fejlődését, és jelentős szerepet vállalt annak nemzetközi elismertetésében. Testvéreivel, Júliával és Terézzel együtt már fiatalon bekapcsolódtak a gyár munkájába. A lányok tehetségesen rajzoltak, festettek, dísz tárgyakat terveztek, és gyűjtötték a népi hímzések motívumait, melyeket a tervezésben is felhasználtak. A gyár termékeiből házi múzeumot hoztak létre, amely bemutatta a család művészi örökségét. Júlia férje Sikorski Tádé, Terézé Mattyasovszky Jakab volt – mindketten kiváló szakemberek, művészi érzékkel és elkötelezettséggel a Zsolnay-örökség iránt. A családtagok összetartottak, mindannyian a gyár területén éltek, és közös munkájukkal emelték tovább a Zsolnay név hírnevét és rangját.

## **Zsolnay Miklós és a világkiállítások**

Zsolnay Miklós rendszeresen látogatott különböző kiállításokat, szakmai és piaci tapasztalatokat gyűjtött, kapcsolatokat épített, felismerte a gyárban hasznosítható értékeket, az innovációs lehetőségeket. Részt vett 1900-ban a 2. Párizsi Világkiállításon, ahol Magyarország először állított ki önálló nemzetként saját pavilont. A magyar ipart és iparművészetet bemutató szecessziós nagycsarnokban a Zsolnay gyár eozinjai a szivárvány minden színében pompáztak. Ott voltak a romantikus pirogránit épületkerámiák is. A bemutató standot Júlia tervei alapján építették. Ünnepi terítékek, dísz tárgyak, kancsók, szökőkutak, hatalmas kerti vázák, és a fürdőszobák luxusa szerepelt a kiállításon, nagy sikerrel. Miklós zsűritagként is szerepelt.

A Király nevében a Miniszterelnök felkérte Miklóst, hogy a magyar államot képviselje az 1906-os Milánói Világkiállításon. Ezért a Zsolnay érdekeltségek csak versenyen kívül indulhattak. A kiállítási felhívás alapján a magyar szecessziót és iparművészetet, valamint az oktatást mutatták be a világnak. A tervezők egyedi, különleges magyar pavilont alkottak, benne szép szobrokkal, a falak aranyszínű eozincsempével, domborművekkel. A háziipartól a bútorművészetig mutatták be a tárgyakat. Victor Emmanuel olasz király a kíséretével személyesen gratulált Miklósnak, aki megfigyelt mindent a kiállításon, apróságokat is. A királyi protokollt, a belépőjegyek, a helypénzek és egyéb bevételek rendszerét. Az ekkor szerzett tapasztalatait hasznosította a Pécsi Országos Kiállítás és Vásár megrendezésénél. Sajnálatos, hogy a megnyitó után 2 héttel a magyar pavilon leégett múkincsekkel, bútorokkal, szobrokkal együtt.

## **Zsolnay Miklós – a modernizáló**

Zsolnay Miklós, édesapja Zsolnay Vilmos örököseként a jó példát követte gyárigazgatói munkájában. Műszaki és gazdasági szemléletével hozzájárult a gyár technikai, technológiai modernizálásához, miközben megtartotta annak művészi értékeit. Különös gondot fordított a nemzetközi kapcsolatok további bővítésére. *A gyár szakmai személyzetéhez köthető több technológiai újítás, Miklós személyéhez pedig főleg a gazdasági háttér, a kapcsolati háló, a kereskedelem, a piac biztosítása.* Fontosnak tartotta, hogy a gyár termékei ne csupán technikailag és funkcionálisan legyenek kiválóak, hanem esztétikai szempontból is értéket képviseljenek. Támogatta a neves magyar iparművészeket. Számos szakmai, kulturális, és sportegyesület elnöke, a Főrendiház tagja volt. Szorgalmazta az oktatás, különösen a tanoncképzés fejlesztését. Személyisége egyszerre volt pragmatikus és kulturálisan elkötelezett – ideális menedzsere volt egy művészi értékekkel rendelkező ipari cégnek.

Vezetése alatt a Zsolnay-gyár jelentős technológiai fejlesztéseken ment keresztül. Míg a 19. század végén a manufaktúra főként díszműkerámiákra és épületplasztikákra specializálódott, Miklós felismerte a sorozatgyártásban rejlő lehetőségeket, és célul tűzte ki a gyár termelésének ipari léptékű modernizálását. A korszerűbb kemencék, gyártósorok és anyagfeldolgozási eljárások bevezetése hozzájárult a gyár termelékenységének növeléséhez, ugyanakkor lehetővé tette, hogy a Zsolnay-gyár megfeleljen a megrendelők egyre növekvő igényeinek, legyen szó hazai középületekről, egyházi megrendelésekről vagy külföldi piacokról.

Az építészeti kerámia – különösen a pirogránit – tovább fejlesztésének időszaka egybeesik a hisztorizáló és szecessziós építészet virágkorával, amelynek során a Zsolnay-gyár olyan jelentős magyar és nemzetközi projekteket látott el kerámiaelemekkel, mint például a budapesti Iparművészeti Múzeum, a kecskeméti Cifra Palota vagy éppenséggel az Osztrák–Magyar Monarchia távolabbi területein emelt épületek.

A világiállításokon való szereplés és az országos ipari vásárokon való bemutatkozás a márkaépítés egyik kulcsa volt. Miklós gondoskodott arról, hogy a Zsolnay-termékek ne csupán kereskedelmi áruként, hanem a magyar iparművészet zászlóshajójaként jelenjenek meg.

## A Zsolnay gyár fejlődése és nemzetközi sikerei

A gyár a századfordulóra nemzetközileg is elismert márkává vált. A Zsolnay-család a művészi értékek és az ipari termelés összehangolására törekedett. A gyár legismertebb újítása az eozin máz, amely fényes, irizáló felületet adott a kerámiáknak. Emellett az építészeti kerámiák – mint például a pirogránit – váltak a városi építészet meghatározó elemévé. A termelés nem csupán a lakossági dísz tárgyakra koncentrált, hanem egyre inkább az építészeti megrendelésekre – templomok, középületek és közterek burkolati és díszítőelemeit is gyártották.

A Zsolnay-gyár fejlődése szoros összefüggésben állt a világiállításokon való rendszeres részvétellel. Már az 1873-as bécsi világiállításon Vilmos idejében jelentős elismerésben részesült, de az 1878-as 1. párizsi világiállításon elért Grand Prix díj tette igazán ismertté Európa-szerte. Ezek az elismerések nemcsak szakmai presztízst jelentettek, hanem a külkereskedelmi kapcsolatok megerősödését is elősegítették. A Zsolnay-termékek keresettek lettek a Monarchia területén kívül is, Franciaországban, Angliában, Németországban, sőt Japánban is. A Monarchia területén belül pedig számos megrendelést kaptak köztintézmények, egyházak és városi önkormányzatok részéről. Például a kassai dóm, a marosvásárhelyi és nagyváradi Törvényszék épületeinek díszei, a fumei Tengerészeti Akadémia is – a neves építésztervezőkkel együttműködve – a gyáriak keze nyomát dicséri. A gyár nemzetközi sikerét elsősorban az egyedi megjelenésű, kiváló minőségű termékeknek köszönhetjük. A Zsolnay-márka egyet jelentett a technológiai újítással, az esztétikai különlegességgel és a nemzeti karakterrel.

## A Pécsi Országos Kiállítás és Vásár célja, előkészítése és megvalósítása

Az 1907-ben megrendezett országos kiállítás Zsolnay Miklós kezdeményezésére valósult meg, Pécs városa, a régió szereplői és a kormányzat összefogásával. *A kiállítás célja az volt, hogy bemutassa Magyarország iparát, mezőgazdaságát, háziiparát, kereskedelmét és kulturális életét, valamint elősegítse a termelők és a fogyasztók találkozását országos és nemzetközi szinten.* A rendezvényt eredetileg május 15. és szeptember 15. között tervezték megtartani, de a hatalmas érdeklődés miatt október 15-ig meghosszabbították. Becsült adatok szerint mintegy egymillió látogató tekintette meg.

A kiállítás jelentős városépítészeti hatással is járt: a rendezvény lebonyolítása érdekében egy mocsaras városrészt lecsapoltak, hogy megfelelő területet biztosítsanak az eseménynek. A munkálatok megalapozták Pécs későbbi modernizációját és városszerkezeti fejlődését.

A kiállítás előkészületei már 1905-ben megkezdődtek a helyszín kijelölésével. A választott terület az Indóháztól (a vasúti pályaudvartól) északnyugatra fekvő, akkoriban mocsaras, vizenyős rész volt, amely a Ráth kert és a Püspökrét néven volt ismert. A csaknem 35 hektáros területet alagsövezéssel kellett kiszáritani, hogy alkalmassá váljon a rendezvény befogadására. Mai utcaképpel ez a rész a Szabadság utca nyugati oldalától, a József Attila utca déli és a Mártírok útja északi vonaláig, egészen az úgynevezett MÁV bérházig húzódott.

1906 január közepén Zsolnay Miklós vezetésével a Nemzeti Kaszinóban megalakult a 22 tagú Szervező és Végrehajtó Bizottság, amely a kiállítás tervezéséért és lebonyolításáért felelt. A bizottság kidolgozta a Kiállítás Alapszabályát, és országos pályázatot írt ki a kivitelezési munkálatok elvégzésére. Alapelvként rögzítették, hogy a kiállításon kizárólag az ország területén előállított termékeket lehet bemutatni. A beruházás megvalósítására kilenc pécsi és öt budapesti cég pályázott. Mindenkinél jutott munka. A kiállítás helyszínén 2000 fő dolgozott. A helyszínen utak, csatornák, pavilonok, csarnokok, kertek, szökőkutak, sportpályák, lelátók épültek. Külön bizottságok szervezték a kiállítók toborzását, a pavilonok megépítését, a programok

összeállítását, a városi szálláshelyek felmérését. Szükség volt még a Mecsek hegység lankáira felfutó szőlőskertek présházaira, üdülőire is.

Fontosnak tartották a lakosság, a közvélemény folyamatos tájékoztatását, az újságírókkal, a szerkesztőkkel való jó kapcsolatot. A kellő pénzügyi fedezetet, mintegy másfél millió koronát magántőkéből, gyárosok, nagybirtokosok, iparosok, gazdakörök adakozásából, a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara, a pécsi takarékpénztár támogatásából, a város kölcsönfelvételéből, a Kormány által kiutalt rendkívüli hitelből, helypénz, belépődíj, sorsjegyek bevételeiből biztosították.

Fővédnöknek Frigyes főherceget és feleségét Izabella főhercegnőt kérték fel, a védnökök arisztokraták, valamint helyi notabilitások voltak. Egyre többen voltak érdekeltek a sikerben. A város kiállítási lázban égett. A pécsi országos kiállítás pavilonjai és csarnokai jellemzően fából épültek, korszerű felszereltséggel: víz-, villany- és telefonhálózattal ellátva. *A legtöbb épület magyaros szecessziós stílusban készült, rendkívül esztétikus megjelenéssel, amely nemcsak látványos volt, hanem harmonikusan tükrözte az adott kiállítási egység tematikáját is.* Az összesen 56 pavilon közül a legtöbbet Pilch Andor tervezte.

A kiállításon több mint 2000, egyes források szerint akár 4000 kiállító mutatta be termékeit. Az eltérő számok valószínűleg a háziiparosok és magánkiállítók különböző nyilvántartási módjából adódnak.

A kiállítók hatalmas névsorából néhány kiragadott név: Zsolnay-gyár, Hofherr és Schrantz Gazdasági Gépgyár, Első Magyar Gazdasági Gépgyár Rt., Zománcozott- edény-, Sajtoló- és Fémárugyár, Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Rt., Szent-István-Társulat Könyvkiadó, Első Losonci Mezőgazdasági Gépgyár, Archimedes Csavargyár, Herz Ármin fiai Szalámigyár, Első Magyar Bélyegzőgyár, Első Tokaji Cognac-Gyár, Littke Pezsgőgyár, Duna-Gőzhajózási Társaság, Magyar Orvosi Műszergyár, Singer Varrógépgyár Rt.

A rendezvény főkapuját a Kolozs megyei erdélyi magyarok faragták, ami különösen díszes és figyelemre méltó volt. Ezen bejutva, széles hosszú utca végén volt a hatalmas Iparcsarnok. Az út két oldalán pedig pavilonok sorakoztak. A második főút végén az Ünnepélyek Csarnoka állt. Ez a csarnok szinte egybe kapcsolta a gépcsarnokokat és a Textilcsarnokot. A kiállítótér tematikus rendben mutatta be az egyes ágazatokat: ipar, mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, bányászat, kézművesség, közlekedés, oktatás és kultúra mind külön szekciót kaptak. Az Iparcsarnokban, a Gépcsarnokban és a Textilcsarnokban a látogatók működés közben is megfigyelhették a kiállított gépeket, ami különösen izgalmasnak számított. A pécsi magánkiállítók között Várady Ferenc a madárházban 1200 egzotikus madarát, dr. Rónaky Kálmán pedig húsvéti hímestojás gyűjteményét mutatta be.

A közönség szórakoztatásáról is gondoskodtak: az 1400 főt befogadó nagy színpad, varietészínpad, bioskop mozi, zenepavilon, sörcsarnokok, posta, valamint három tenispálya és egy lelátóval ellátott sportpálya állt rendelkezésre. Az ünnepélyek csarnokában énekversenyeket és időszakos kiállításokat is rendeztek. A megnyitó eseményeiről és a kiállítás programjairól mozgókép-felvételek is készültek, a korabeli képeslapok pedig a pavilonok és csarnokok díszes megjelenését őrzik. Különösen emlékezetes építmények voltak a főbejárat; az Iparcsarnok; Frigyes főherceg pavilonja, ami parasztházat mintázott – benne 3 nagy teremben ötletesen állította ki uradalmi mező és erdőgazdasági termékeit, a középső nagy teremben egy vadászati diorámát helyeztek el. A ház mögött mesterséges halastóban, a kopácsi tó értékes halait tartották „elevenen”. Báró Biedermann pavilonját freskókkal, szobrok egész sorával, uradalmi mező- és erdőgazdasági termékeivel rendezték be. Mellettük szintén különlegesek és érdekesek voltak az erdészeti, faipari, bányászati, hajózási és közlekedési pavilonok, illetve dr. Glass Izor egészségügyi és Kertész Tódor sport pavilonja.

A Zsolnay-pavilon az ipari innováció, a technikai precizitás és a művészi igényesség egységét testesítette meg. Zsolnay Miklós személyesen irányította a pavilon megvalósítását és gondoskodott arról, hogy a pécsi gyár termékei – különösen az építészeti kerámiák, pirogránit burkolatok és eozinmázás dísz tárgyak – organikusan beépüljenek az épület struktúrájába. A pavilon így maga is a Zsolnay-gyár egyfajta „bemutatódarabjává” vált, ahol nemcsak a tárgyak, hanem a tér is a gyár stílusát közvetítette. A Zsolnay pavilonban pompázott többek között – később – a városnak adományozott és a Széchenyi téren, az Irgalmasok temploma előtt felállított díszkút is, melynek az eozin vízköpői emlékeztetnek a nagyszentmiklósi kincs edényeire. Körben felirattal: „Zsolnay Vilmos emlékkútja, legyen örök szemtanúja Pécs város virulásának, és lakói boldogulásának.”

Igazi szenzációnak számított a TURUL nevű léghajó felszállása a kiállítás területéről, és a városban működő hegyi sikló is látványosságnak számított. A kiállítás zsűrijei elbírálták a bemutatott termékeket és kiállítókat, állami, minisztériumi és kiállítási díjakat, okleveleket és emlékérmeket osztottak ki – valamennyi résztvevő kapott valamilyen elismerést. Zsolnay Miklós, mint a kiállítás fő szervezője, nem nevezte versenybe a saját gyárának termékeit, csak bemutatta azokat. Viszont borát – mivel az nem tartozott a gyár fő profiljába – benevezte, és mint a legrégebbi bort, díjazták is. A kiállítás emlékét ma korabeli újságcikkek,

nyomtatványok, képeslapok, oklevelek, érmek, fényképek, dísztányér és Weber-Tarlós Károly festménye őrzik – utóbbi két tárgy Pécssett, múzeumban is megtekinthető.

*A megnyitó napján a püspöki palotában nagyszabású, állami protokoll szerinti fogadással indult az ünnepségsorozat. Ezt követően Frigyes főherceg – családjával együtt – ünnepélyesen megnyitotta a kiállítást.* Jelen volt Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszter, több államtitkár, országgyűlési képviselők az ország minden részéből, egyházi vezetők, a Főrendiház tagjai, főispánok, alispánok, polgármesterek, valamint hazai és nemzetközi méltóságok, köztük a horvát bán és a francia főkonzul is. A látogatók eligazodását a *Kiállítási Kalauz* segítette, amely részletes helyszínrajzot tartalmazott, feltüntetve minden pavilon helyét és rendeltetését. A korabeli beszámolók szerint a kiállítás különleges, szinte mesebeli hangulatot árasztott – sokan "tündérvárosként" emlegették a rendezvény helyszínét.

*A kiállításához kapcsolva különböző rendezvényeket szerveztek: magas szintű szakmai kongresszusok, országos vándorgyűlések, hangversenyek, országos sportversenyek és időszakos kiállítások gazdagították a programot.* A rangos rendezvények sorába illeszkedett az Órák kongresszusa (döntöttek egy közösen létrehozandó magyar óragyárról), Magyar Vaskereskedők nagygyűlése, Bányászok és Kohászok találkozója, Tűzoltó kongresszus és gyakorlat, Magyar Mérnök-és Építész- Egylet vándorgyűlése, Erdészeti találkozó, VII. Katolikus Országos nagygyűlés – ami 8 napon át tartott 15.000 fő részvételével –, Szabadtanítási és Művészeti kongresszus, II. Országos Zenekongresszus, III. Országos Méhészeti kongresszus. A kongresszusokon szakértők, magas rangú minisztériumi tanácsosok tartalmas előadásokat tartottak, döntéseket és határozati javaslatokat is hoztak. *Például a Magyar Mérnök-és Építész- Egylet vándorgyűlését* tagjainak, valamint a dunántúli technikustársadalomnak nagy érdeklődésével tartották meg, több mint 300 főnyi közönség jelenlétében. A tagok között 52 fő budapesti volt. A gyűlést Hauszmann Alajos egyesületi elnök nyitotta meg, Zsolnay Miklós a kiállítás végrehajtó bizottsága nevében üdvözölte a résztvevőket. Az elhangzott szakmai előadások közül megemlítem Zelovich Kornél felszólalását, ő többek között a technikai munka jelentőségéről, a készülő új minősítési törvényről abban a reményben beszélt, hogy a kormány méltányolni fogja a műszaki címek és a műszaki gyakorlat rendtartásáról szóló javaslatokat. Az egyesület céljául tűzte, hogy e vándorgyűlések a jövőben minél sűrűbben következzenek egymás után. A vándorgyűlésről az Építő Ipar, 1907 (31. évfolyam) 1907-09-22/38. (1602.) száma részletesen írt. [11]

Az országos kiállítás jelentős városépítészeti és infrastrukturális fejlesztéseket is elindított Pécssett. A kiállítás területét dréncsővezéssel víztelenítették, új utakat építettek, fejlesztették a közműhálózatot, parkokat és köztereket alakítottak ki. Bővítették a városi tömegközlekedést és javították a vasúti összeköttetéseket. Ezek a fejlesztések messze túlmutattak a kiállítás időtartamán: hosszú távon is hozzájárultak Pécs fejlődéséhez, modern városképének kialakulásához.

A kiállítás megnyitása után pár héttel, felavatták a szecessziós stílusú *új pécsi városházát*. A kiállítás zárása előtti napon leleplezték a *Zsolnay szoborcsoport fő alakját, Zsolnay Vilmost idős korában ábrázoló bronz szobrot*. A mellékalakokat később illesztették a helyükre. Az 1907-es Pécsi Országos Kiállítás és Vásár kapcsán a város több rangos elismerést is adományozott, elsősorban a kiállítás szervezésében és lebonyolításában kiemelkedő szerepet játszó személyeknek, köztük Zsolnay Miklósnak – a Zsolnay gyár vezetőjének és a kiállítás fő szervezőjének, Sikorski Tádénak, Pilch Andornak – akik a kiállítás több épületének tervezésében vettek részt. A díszpolgári címek mellett más kitüntetéseket is kiosztottak. A kiállítás utáni évben felavatták a *Francia Emlékművet* Napóleon Pécssett elhunyt francia katonáinak tiszteletére. A kiállítás fő kapujával szemben épült református templomot is 1908-ban szentelték fel. Ugyanebben az évben fejezték be a Zsolnay család – szinte fejedelmi pompájú – *mauzóleumának építését* is, ahol *Zsolnay Vilmost újratemették*.

A kiállítás bezárása után az ideiglenes építményeket elbontották, némelyeket vidéki birtokosoknál felállítottak, a többit építkezéseknél felhasználták. A Zenepavilont a magyar királyi honvédekkel együtt vasúton Székesfehérvárra szállították és ott felállították. Átalakítva ma is ott található. A Zsolnay-pavilon bejáratát keretező eozin lapokat az elbontás után raktározták, majd a helyi új Balokány strandfürdő építésekor 1933-ban a gyár a városnak adományozta, ahol a kaput keretezte a fürdő 1987. évi bezárásáig. Manapság ismét raktárban pihennek.

## A Pécsi Országos Kiállítás és Vásár hatása és jelentősége

Az országos kiállítás ideje alatt Pécs valódi társadalmi-kulturális központtá vált. A kiállításához számos kísérendő rendezvény kapcsolódott: magas szintű szakmai konferenciák, országos vándorgyűlések, szakmai összejövetelek, koncertek, színházi előadások, tudományos előadások, ipari bemutatók, sportesemények és gyermekprogramok. A rendezvények sora lehetőséget adott arra, hogy a különböző társadalmi rétegek – a polgárság, a gyárosok, iparosok, a földbirtokosok és a munkásság – közvetlenül megismerhessék egymás eredményeit és törekvéseit. A kiállítóknak ismertséget és megrendeléseket hozott.

Pécs számára az esemény jelentős *presztízt* hozott: a város kilépett a regionális jelentőségű települések sorából, és országos figyelem középpontjába került. A sikeres megrendezés megerősítette a város vezetésének ambícióit, és hosszú távon hozzájárult ahhoz, hogy Pécs kulturális, oktatási és ipari központtá váljon a Dél-Dunántúlon.

Az 1907-es pécsi országos kiállítás nem csupán egy látványos esemény volt, hanem *mélyreható gazdasági, kulturális és várospolitikai következményekkel járt*. A kiállítás megmutatta, hogy egy vidéki város – a megfelelő támogatással és helyi összefogással – képes országos és nemzetközi jelentőségű rendezvényt létrehozni. Pécs ebben az időszakban nemcsak a múltjával, hanem a jövőbe vetett hitével is *példát adott* – és ebben a folyamatban *kulcsszereplőként* volt jelen a Zsolnay-gyár és Zsolnay Miklós is.

Zsolnay Miklós szerepe az 1907-es pécsi országos kiállításon *túlmutatott a kiállítói jelenlétén*. Mint szervező, mint szakmai tanácsadó, és mint saját gyárának képviselője egyaránt jelentős hatást gyakorolt az esemény arculatára és színvonalára. A kiállításon betöltött aktív szerepe azt mutatja, hogy vezetői munkássága nemcsak üzleti értelemben volt eredményes, hanem kulturális és társadalmi értelemben is. Tevékenysége a pécsi identitás megerősítésének, az ipari-művészeti szinergiák kibontakozásának, és egy modern, polgárosodó Magyarország képének egyik alapköve volt.

A kiállítás Pécs városképét tartósan megváltoztatta, és megerősítette a város identitását mint a dél-dunántúli régió szellemi és ipari központját. A Zsolnay-gyár szerepe ebben kulcsfontosságú volt: termékeik megtestesítették a „modern magyar iparművészetet”, miközben mélyen gyökereztek a helyi hagyományokban. A kiállítás *lehetőséget teremtett arra, hogy a közönség a művészetet és ipart egy közös értékrend részeként szemlélje*. A rendezvény hozzájárult a kiállítók értékesítési lehetőségeinek bővítéséhez.

Pécs városa megmutatta az országnak és a világnak, hogy egy fejlődő vidéki település mire képes összefogással. A kiállítás az összetartozás szimbólumává vált, gazdasági és nemzetiségi szempontból is *kiemelkedő jelentőséggel bírt*. Megmutatta, milyen értékeket képviselnek a magyar termelők és gyártók, és arra ösztönözte őket, hogy az elért eredményeket ne csak megőrizzék, hanem tovább is fejlesszék.

## KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet mondok mindazoknak, akik segítettek előadásom prezentálását. Külön köszönet illeti a Baranya Vármegyei Mérnöki Kamarát, a konferencián való részvételem támogatásáért, valamint a Magyar Mérnöki Kamara Történeti Bizottsága tagjainak a rendezvényre való eljutás megszervezéséért. Köszönetet mondok családomnak és barátaimnak, akik ösztönzésükkel segítséget nyújtottak. Végül, de nem utolsó sorban, köszönöm mindazoknak, akik figyelmesen elolvassák és értékelték az előadásomat.

## IRODALMI HIVATKOZÁSOK

- [1] Bodor F.: *A Zsolnay család története*. Pécs, Janus Pannonius Múzeum, 2004.
- [2] Günther Zs., Kertész R.: *Zsolnay: A gyár és a művészet*. Budapest, Corvina Kiadó, 2010.
- [3] Márfi A.: *A pécsi országos kiállítás (1907): városépítés és reprezentáció*. Tanulmányok Pécs történetéből. Pécs, PTE TTI, 2012.
- [4] N. Kovács T.: *Zsolnay Miklós és a gyár modernizációja a 20. század elején*. Pécsi Szemle, 2007/3, 45–56. Könyvnyomdájában, 1907.
- [5] P. Horváth T.: *Tündérváros - Zsolnay Miklós titkos élete*, Budapest, PRAE.HU Kft., 2014.
- [6] Tatai M.: *A Zsolnay-gyár a századfordulón – család és cégvezetés*. In: *Művészet és ipar Magyarországon a dualizmus korában*. Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, 2001.
- [7] Schneider G.: *A Zsolnay-gyár és Pécs városának kapcsolata az országos kiállítás tükrében*. Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 2008.
- [8] Szirtes G., Vargha D. *Angstertől Zsolnayig (ipartörténeti tanulmányok)*, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 2007.
- [9] Zsolnay T., M. Zsolnay M., Sikota Gy. *A gyár és a család története 1863-1948/A gyár története 1948-1973*, Budapest, Corvina Kiadó, 1974.
- [10] \*\*\* *Budapesti Közlöny*, 41. évfolyam, 175. szám, Magyar Királyi Belügyminisztérium, Budapest, 1907.
- [11] \*\*\* *Építő Ipar*, 31. évfolyam, 38. szám (1602.), Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, Budapest, 1907.
- [12] \*\*\* *Építő Ipar*, 31. évfolyam, 39. szám (1603.), Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, Budapest, 1907.
- [13] \*\*\* *Magyar Méh*, 28. évfolyam, 9. szám, Magyar Országos Méhészeti Egyesület, Budapest, 1907.
- [14] \*\*\* *Pécsi Országos Kiállítás 1907: Hivatalos kiállítási katalógus*, Pécs, Nyomtatott az Ifj. Engel Adolf
- [15] \*\*\* *Vasárnapi Újság*, 1907/5. Pécsi országos kiállítás (képekkel), Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1907. 392.